תצוה

א. בתחלת פרשתנו מעתיק רש"י את התיבות "ואתה תצוה. זך" ומפרש: "בלי שמרים כמו ששנינו במנחות[1] מגרגרו*[1] בראש הזית וכו'".

וצלה"ב:

א) מזה שרש"י אינו מפרש תיבת "זך" שבפסוק (שפירושו "נקי"[2] וכ"יו"ב) כ"א רק מבאר הענין "בלי שמרים" — מוכח דפירוש "זך" ידוע הוא וא"צ להביאו, אלא שצריך ביאור: זך ונקי ממה? ומבאר ששולל שמרים. ואינו מובן: מאי קמ"ל? הרי מובן מעצמו דנקי היינו מתערובת כל דבר זר (כולל "שמרים")[3]?

ב) לקמן בפ' תשא[4] נאמר "לבונה זכה", ולא פרש"י "זכה" ממה?

ג) רש"י מביא ראי' לביאורו "כמו ששנינו וכו'"; ולכאורה הביאור "בלי שמרים" אינו זקוק לראי' כלל, כנ"ל[5]?

ד) אין דרכו של רש"י להביא ראיות לפירושו בפשש"מ מדינים שבחלק ההלכה שבתורה (וע"ד פרש"י בדי-בור שלאח"ז: "כתית — הזותים הי' כותש . . והשמן השני פסול למנו-רה וכשר למנחות שנאמר כתית

---

1) פו, א.

*1) כגירסתנו במשנה אף שמסקנת ה-גמרא מגלגלו תנן (וכקושית הרא"ם כאן) וכ"כ גם הרמב"ם בהל' איסורי מזבח פ"ז ה"ח (וראה לח"מ שם).

2) ראה מנחות (שם, ב): אין זך אלא נקי. וראה רא"ם כאן.

3) ואין לומר דרש"י בא לשלול שלא תאמר דגם כשיש בו שמרים אפשר לקרותו "שמן זך" כיון שהשמרים הם בפ"ע למטה, שאינם מתערבים עם השמן — שהרי מכיון ד"שמן אינו מתערב" (שמו"ר ריש פרשתנו) עם שום משקה, כנראה במוחש, ובכ"ז מוסיף "זך" — מובן מעצמו* דזך הנאמר בשמן הוא נקיות (ולא רק העדר תערובות) מדברים זרים.

לכאו' אפ"ל (וראה בצידה לדרך כאן) דשמרים — מכיון שבאים מהזית עצמו, אינם תערובת דבר "זר", ולכן הי' אפשר לטעות ד"זך" הנאמר בשמן אינו שולל שמרים. אבל עפ"ז קשה לאידך גיסא: מהו יסודו של רש"י בפשש"מ שהשמן צ"ל "בלי שמרים"?

4) ל, לד.

5) בדבק טוב ושפ"ח כתבו דהראי' היא שאל תתמה האיך אפשר להיות שמן בלי שמרים — אבל אינו מובן כלל דהרי רואים שיש שמן בלי שמרים.

ומה שהביא בשפ"ח ראי' דאין שמן בלי שמרים ממתני' דב"מ (מ, א) "המוכר שמן מזוקק כו' מקבל עליו לוג ומחצה שמרים למאה" — אינו, כי המדובר שם הוא ע"ד הנקרא בלשון בנ"א "שמן מזוקק" (אע"פ שיש בו שמרים)*.

ואדרבה: מזה שהתנא (ע"פ פשוט) לא רק קובע השיעור אלא גם מחדש שהלוקח מקבל עליו שמרים מוכח דשייך שיהי' שמן בלי שמרים — דאל"כ פשיטא דמקבל עליו שמרים.

---

*) ועד"ז קשה על מ"ש בלבוש האורה שם (לאידך) דרש"י בא לשלול "שאין פירוש זך דהכא צלול כזך הנאמר גבי מים" — שהרי מכיון "שאין דרך השמן להיות צלול כמו מים שהרי הוא עב" (כמ"ש בלבוש שם), היינו שא"א להיות שמן צלול, פשוט דזך הנאמר בשמן פי' רושו בלי תערובת דבר זר — "בלי שמ-רים", וא"צ רש"י לפרשו.

*) ואין לומר דרש"י בא לשלול הפי' ד"זך" דקרא הוא "שמן מזוקק" דלשון בנ"א (שהוא עם שמרים) — כי (נוסף שדוחק לפרש ד"זך" שבקרא הוא עם שמרים מפני שכן הוא פי' לשון מזוקק דבנ"א, הרי) עפ"ז קשה לאידך גיסא: א"כ מנ"ל בפשש"מ שהשמן צ"ל בלי שמרים?

למאור ולא כתית למנחות", ולא הביא המקור[*] לדין זה מגמרא[*] וכיו"ב);

ועפ"ז בנדו"ד, אף את"ל שצריך להביא ראי' שהשמן צ"ל "בלי שמרים", מהי הראי' בפשש"מ ממה "שנינו במנחות"?

ה) רש"י מעתיק ממנחות התיבות "מגרגרו בראש הזית וכו'". ולכאורה ההוכחה שצ"ל בלי שמרים היא (לא מזה ש"מגרגרו כו'", אלא) מסיום העניין "וכותש וכו'"[5]; וכמפורש ב־פרש"י כאן (בד"ה שלאח"ז): "כתית — הזתים הי' כותש במכתשת כו' כדי שלא יהיו בו שמרים";

אבל רש"י מעתיק בפירוש התיבות שמהן אין (עיקר[*] ה)ראי' לפירושו, והתיבות שמהן ראי' לפירושו מרמזן ב"וכו'"?!

ו) למה מביא רש"י בפירושו גם המ"מ "כמו ששנינו במנחות" ולא כתב (סתם) "כמו ששנינו כו'"? וביותר יוקשה שבפירושו בפ' אמור[*] כותב "במנחות ובתו"כ".

ז) רש"י מעתיק מן הכתוב גם התיבות "ואתה תצוה"[9], אף שאינו מבאר אלא תיבת "זך"?

ועכצ"ל שרש"י מעתיקן מפני שגם מהם הוכחה לביאורו "בלי שמרים". וצלה"ב: (א) מהי ההוכחה מן התיבות "ואתה תצוה" שהשמן צ"ל בלי שמרים? (ב) ולאידך: אם יש הוכחה מן הכתוב, מה מוסיף רש"י בהראי' ממס' מנחות?

ב. והביאור בזה:

בכתוב נאמר "שמן זית זך כתית למאור". והנה תיבת "כתית" מוסבת על תיבת "זית", היינו שהזית צ"ל כתית; ולפי"ז קשה לפרש דתיבת "זך" האמורה בין "זית" ל"כתית" מוסבת על תיבת "שמן" (האמורה לפנ"ז) והול"ל "שמן זית כתית זך" — היינו שהשמן צ"ל: (א) של זית כתית (זית הכתוש במכתשת), (ב) זך.

[אלא שבדוחק יש לפרש, דבתחלה כתבה התורה התנאים שבשמן — שיהי' (א) של זית (ב) זך, ואח"כ מפרשת האמצעי — שבכדי שיהי' השמן "זך" — הוא ע"י שיהי' הזית "כתית"].

ומכיון שנאמר "שמן זית זך כתית וגו'" צריך לפרשו (כפי' האבן עזרא[10] ד"זך" קאי על הזית, והיינו, שהזית צ"ל "זך" (ו"כתית") — שצריך ליקח "הגרגרים שאין בהם עפוש או שלא נאכלה קצתם, וממנו יעשו שמן למאכל מלכים".

ופי' זה שולל רש"י במ"ש "בלי שמרים", היינו, דבפירושו זה בא (לא לבאר תיבת "זך" (כי, כנ"ל, מובן הוא מעצמו), אלא) לחדש דתיבת "זך" מוסבת על השמן, ולא על הזית — למרות הדוחק שבפירוש זה כנ"ל. וזהו שפרש"י "זך — בלי שמרים" (דשלילת תערובת שמרים לא תתכן

---

6) אף ש(בדוחק) י"ל שסמך על מש"כ לפני זה "כמו ששנינו במנחות".

*6) מנחות שם, א.

7) כמו שהקשה בראם כאן.

8) אף דגם זה ש"מגרגרו בראש הזית" הוא משום שזתים אלו מבושלים היטב וע"י כתישה כדבעי לא יהיו אח"ז שמרים בשמן (דבק טוב, משכיל לדוד, שפ"ח ועוד — כפי' הב' ברש"י מנחות (שם ד"ה מגרגרו בראש הזית)) — בכ"ז מובן שעיקר ההוכחה הוא מאופן עשייתו, "כותש כו'" שדוקא ע"ז אין בשמן שמרים.

*8) כד, ב.

9) בדפוס ראשון דרש"י ליתא תיבות "ואתה תצוה" — אבל כשאר כל הדפוסים הוא כבפנים.

10) וראה בנו"א כאן.

אלא בנוגע לשמן, ולא בנוגע לזית, כמובן [11].

ג. ובכדי להוכיח דתיבת „זך" קאי על ה„שמן" ולא על ה„זית" (אף שדוחק הוא כנ"ל), מעתיק רש"י מן הכתוב (גם) תיבות „ואתה תצוה".

והביאור: הציווי ד„ואתה תצוה גו' ויקחו אליך גו'" נאמר בהיות בנ"י במדבר, מקום שאין זתים גדלים שם, ומוכרח לומר, שהדליקו את המנורה בשמן שלקחו עמהם ביציאתם מארץ מצרים [12], (שהרי א"א לומר שלקחו עמהם זתים לכל משך הזמן וכתשום במדבר [13]).

ומזה הוכחה דאין לפרש שהזית צ"ל „זך" — דהרי בהשמן שהביאו עמהם א"א להכיר אם בא מזית שהי' „נאכל קצת" או אפילו האם הי' „מעופש".

[אבל להפי' שהשמן צ"ל „זך" — „בלי שמרים", ה"ז ניכר בהשמן].

ולכן מעתיק רש"י גם את התיבות „ואתה תצוה", היינו, הציווי על עשיית השמן (המבואר בפרשה), ומכיון ש־

11) ראה עד"ז בס' הזכרון (להר"א בקראט הלוי) כאן.

12) ראה רמב"ן כאן.

13) ומה שפירש רש"י „מגרגרו ב־ראש הזית" וכן לקמן (ויקהל לה, יד): „ואת שמן המאור — אף הוא צריך חכמי לב שהוא משונה משאר שמנים כמו שמפורש במנחות מגרגרו בראש הזית והוא כתית וזך" — י"ל כוונתו (לא שבמדבר מגרגרו בראש הזית, כי"א) שצריך חכם לב להכיר אם השמן זך וכתית כראוי (ע"ד מ"ש הרמב"ן כאן בטעם „ויקחו אליך"). וכדמוכח ממ"ש (תרומה כה, ג־ו) „ואת התרומה אשר תקחו גו' שמן למאור", וכן „הנשאים הביאו גו' ואת השמן למאור" (ויקהל שם, כד־כח), ולא נזכר בכתוב שהחכמי לב עשו אותו קודם ההבאה.

הקב"ה אמר למשה שיצוה את בנ"י (במדבר) לקחת „השמן זית זך" — מוכרח לפרש שהשמן צ"ל זך, ולא הזית, וכנ"ל.

ד. ויש להוסיף עוד נקודה בזה:

עוד יש מקום להתלמיד ממולת לטעון: מ"מ עדיף טפי לפרש כפשטות משמעות הכתוב דתיבת „זך" קאי על ה„זית", והקושיא שבפי' זה יש לתרץ (בדוחק עכ"פ) דפרט החיוב „זית זך" אינו אלא כשיבואו לארץ ישראל „ארץ זית שמן" ויהי' ביכולתם להשיג „זית זך", ובמדבר — שאין כלל „זית" אין מקום לתנאי שיהי' הזית „זך" [14], הדליקו שמן זית סתם [15].

וגם זה מבואר בזה שמעתיק רש"י תיבות „ואתה תצוה", שמרומז בזה: „אין צו אלא מיד ולדורות" [16] ומוכח [17]

14) וה„שמן למאור" דתרומת המשכן הי' שמן זית סתם. ואף שפרש"י בפ' ויקהל (מובא בהערה הקודמת) „משונה משאר שמנים כו' מגרגרו כו' כתית וזך" — הר"ז ע"פ מה שפירש כאן „בלי שמרים".

15) ולהעיר משיטת הרגצובי במ"ש (פקודי מ, כג) „ויערך עליו ערך לחם" דמשונה הוא ולא הי' לחם הפנים כיון דהערכת לחה"פ לא הי' אלא בשבת כו' (צפע"נ עה"ת שם).

16) פרש"י ר"פ צו. (ואף שעדיין לא למדנו זה — הרי גם הקושיא אינה פשוטה כ"כ — כ"א רק דתלמיד ממולת ולכן גם התירוץ בא ברמז). ואף ש„ואתה תצוה" פירושו „ואתה סופך לצוות את בנ"י על כך" (פרש"י אמור כד, ב) — הרי גם ה„סופך לצוות" הי' במדבר כמ"ש (אמור שם) „צו את בנ"י וגו'".

17) אבל אין להביא ראי' ממ"ש „ויקחו אליך (משה)" שהציווי הי' רק למדבר — כי עדיין לא נגזר עליו שלא יכנס לא"י; משא"כ בנוגע שאר בנ"י כבר בעת חטא העגל עלה במחשבה הגזירה שלא יכנסו לא"י (פרש"י שלח יד, לב) — וציוי מלאכת

שציווי זה חל „מיד" גם בהיותם ב־מדבר[18] — ומכיון שא"א לומר שידעו להבחין איזה שמן הוא של זיתים זכים, כנ"ל, עכצ"ל ש„זך" קאי על השמן.

ה. אבל עדיין אין זה הוכחה גמורה, כי עדיין יש לדחוק ולומר שכמו שצ"ל שבנ"י ידעו שיצטוו על שמן למאור בכלל (ולכן לקחוהו ממצרים, אף ש־„צידה לא עשו להם"[19]) כך ידעו שעתידים להצטוות ליקח „שמן זית זך", ובצאתם ממצרים לקחו עמהם שמן מזיתים שלא נאכלו מקצתם וכו'[20].

ולכן מוסיף רש"י ומביא ראי' מהא דשנינו במנחות „מגרגרו בראש הזית וכו'":

לפי פי' האבן עזרא דהזית צ"ל „זך" — „גרגרים שאין בהם עיפוש או שלא נאכלה מקצתם", בזה אין עדיפות להזיתים הגדלים בראש ה־אילן, לגבי שאר הזיתים, ואדרבא: בראש האילן מצוים יותר עופות ה־אוכלים מן הזיתים; ועפ"ז עדיף טפי לקחת מן הזיתים הגדלים באמצע ובתוך האילן — למע' מתפיסת ידי אדם ולמטה מראש האילן שהעופות רגילים שם.

ומכיון דאיתא במנחות „מגרגרו בראש הזית", מוכח דלפי הגמרא[21] „זך" קאי על שמן ולא על זית, ולכן „מגרגרו בראש הזית" (מכיון שהשמן היוצא מזיתים שבראש האילן ה"ה מבושלים היטב ונקל להפריד ממנו השמרים), ואין נפק"מ אם הזיתים עצמם יהיו מעופשים או נאכלו קצתם וכו'.

ומוסיף רש"י „במנחות" — לשלול תו"כ*[21], כי שם הובאה גם הדעה (דת"ק) שטוחנו ברחיים (במנחות נמ־צאת דעה זו רק בגמרא) ורש"י כאן ממשיך „ואינו טוחנן ברחיים",

דהנה כאן מדובר בסגנון דסיפור ובהמשך לעשיית המשכן ולאח"כ — באה פ' חנוכת המשכן, שכ"ז הי' ברוב פאר והדר ובעשירות וכו' (וכן כל ימי היותם במדבר — הי' מצב דעשירות[22]), משא"כ בפ' אמור — שהיא „פרשת מצות הנרות", דיני השמן,

---

המשכן הי' אחרי חטא העגל (פרש"י תשא לא, יח. לג, יא).

18) ואף ש„מיד" יוכל להיות גם לאחרי זמן (ראה השקו"ט (ע"ד ההלכה) בשד"ח כללים מערכת מ כלל קסח) — מ"מ בנדו"ד א"א לפרש „מיד" על הזמן דכניסה לארץ, כי (נוסף — על שזהו לאחרי ל"ט שנה! הרי) דור המדבר עצמו לא נכנס לא"י (ראה הערה הקודמת) כ"א בניהם, והם נכללים ב„ודורות", ועכצ"ל שהציוי „ואתה תצוה" — „מיד (ולדורות)" הוא לדור המדבר.

19) בא יב, לט.

20) אבל ממה שפרש"י (תרומה כה, ה) רק בנוגע להעצי שטים ש„יעקב אבינו צפה ברוה"ק כו' וצוה לבניו ליטלם עמהם כשיצאו ממצרים" משמע שלא הביאו שמן במיוחד בשביל המשכן. וראה יומא (עה, ב) דהיו דברים שקנאו מתגרי אר"ה.

21) ואף שאין להביא ראי' לפששים מהלכה — הרי בנדו"ד לא למדו בגמרא הלכה זו (שהשמן צ"ל זך) ע"י דרש כו', ומוכח דכ"ה פירוש הפשוט של ה־כתובים [ולהעיר ממרז"ל (סוטה טז, א) „הלכה אינה עוקרת מקרא כו'"; ו„אין מקרא יוצא מידי פשוטו (לגמרי)" — יבמות (כד, א)].

ובפרט בנדו"ד שזהו רק לרא' נוספת לעיקר הרא' מן הכתוב „ואתה תצוה" (כנ"ל ס"ב־ד).

*21) לאמור כד, ב.

22) וי"ל דאז לכל הדיעות „אינו טוחנן ברחיים" — ע"פ מש"כ „ומחלביהן" (בראשית ד, ד (ובתרגום). זבחים קטז, א), משא"כ למנחות — מפני החיסרון (מנחות סו, ב). וראה לקמן (בפנים) מרמב"ם.

לכן כאן פרש"י כפי שהי' בפועל במדבר, ובפ' אמור — ע"פ דין (ולכן מוכרח להוסיף שם עוד ציון — ל־תו"כ) ולכן גם מוסיף שם: ג' שמנים וכו'.

ו. מה"ענינים מופלאים" ע"ד ה־הלכה שבפרש"י דילן:

פסק הרמב"ם*[22]: נאמר בתורה ו־הבל כו' ומחלביהן כו' כל דבר שהוא לשם הא־ל הטוב שיהי' מן הנאה וה־טוב, אם בנה בית תפלה יהי' נאה מבית ישיבתו, האכיל רעב כו' כסה ערום כו' הקדיש דבר כו' וכה"א[23] כל חלב לה'.

וצריך בירור, אם חל החיוב ד"כל חלב לה'" גם בעת הכנת ועשיית הדבר שבדעתו ליתנו אח"כ לה'; ול־דוגמא, האם יש חיוב לקחת צמר מובחר כדי לעשות ממנו בגד לעני וכיו"ב, דאפ"ל בזה ב' סברות:

א) החיוב ד"כל חלב לה'" חל בעת הנתינה, שאז נעשה של ה', ולכן אז צריך לבחור "מן הנאה והטוב" שיש לו.

ב) חיוב זה חל גם קודם הנתינה — תומ"י שמחליט בדעתו שסו"ס יהי' לה', גם בעת הכנת ועשיית הדבר "לשם[24] הא־ל הטוב" צריך לבחור "מן הנאה והטוב" (ובזה י"ל ב' אופ־נים: רק כשניכר עילוי בעת הנתינה, או אפילו כשאין עילוי — כיון שמכין עתה לשם הא־ל).

והנה ע"פ פי' האב"ע ד"זך" קאי על "זית" יש ללמוד מדין זה דגם בעת הכנת ועשיית הדבר "לשם הא־ל הטוב" צריך לבחור מן המובחר דהרי הקפידה תורה שהזיתים שאותם כות־שים לשמן למאור יהיו זכים ומוב־חרים — ומכאן שחיוב זה מתחיל מההכנה (וגם אם לא יהי' ניכר עי"ז עדיפות בעת הנתינה לה').

אבל לפרש"י ד"זך" קאי על ה־"שמן", הרי שלא הקפידה תורה על שעת ההכנה שיהי' מן המובחר[25], ורק בעת הנתינה[26] צ"ל "מן הטוב והנאה".

ז. מ"יינה של תורה" שבפרש"י דילן:

מבואר בחסידות שיש ב' בחינות ב"זית":

א) "זית" לפי פשטות ענינו — שהמרירות שבו (כמרז"ל[27] "אמרה יונה יהיו מזונותי מרורין כזית") מורה על בחי' ה"חשוכא" וה"מרירו" דסט"א, שלכן ה"זית משכח תלמודו של ע' שנה"[28], כי השכחה מעולם הקליפות[29]; ולכן, מצד בחי' זו, דוקא ע"י כתישת הזית, ע"י אתכפיא סט"א,

---

*22) סוף הל' איסורי מזבח. שו"ע יו"ד סו"ס רמ"ח (ושם הלשון: מהטוב והיפה. ואולי גריס כן ברמב"ם).

23) ויקרא ג, טז.

24) קודם הבפועל שבזה.

25) באם לא יהי' ניכר עדיפות בהדבר בעת הנתינה — כבנדו"ד דאין ניכר בהשמן אם בא מזית זך.

אבל עדיין א"א לברר מכאן דעת רש"י באם ע"י הבחירה מן הטוב והנאה בעת ההכנה — תהי' עדיפות בהדבר בעת הנתי־נה, אם חל החיוב ד"כל חלב לה'" בעת ההכנה.

26) דגם את"ל דגם לדעת רש"י צריך לבחור מן הטוב כו' אם יהי' ניכר בעת הנתינה (ראה הערה הקודמת) — אי"ז מצד ההכנה, כי"א שבעת ההכנה חל החיוב שיתן מן הטוב.

27) עירובין יח, ב. (הובא בפרש"י גח ח, יא).

28) הוריות יג, ב.

29) תו"א פרשתנו פא, סע"ב. קי, ד. מאמרי אדה"ז — תקס"ח כיאור דש' תנוכה.

מתגלה השמן — בחי' החכמה, הביטול לאלקות [30].

ב) "זית" לפי פנימיות ענינו — המקור שממנו נמשך השמן, היינו שׂ־המרירות (החשך) שבו היא, אדרבה, מרמזת על מדרגתו הנעלית (ספירת הכתר) שהיא למעלה עדיין מהארה וגילוי (ספי' החכמה, שמן) [31]; וזוהי בחי' "ישת חשך סתרו" [32], שנקרא "חשך" משום היותו מופשט ומרומם מכל גדר של אור הבא בגילוי [33].

וזהו ההפרש בין פי' האבן עזרא ופירש"י בפנימיות הענינים:

האבן עזרא מפרש לפי פשטות הענינים — ו"זית" בתוכנו הפשוט הרי ענין המרירות (וחשך) שבו הוא מצד תערובת הקליפה וסט"א, ומטעם זה צ"ל זהירות מיוחדת בבחירת הזית בכדי להוציא ממנו (ע"י כתישה) "שמן" וביטול דקדושה — שהזית עצמו צריך להיות "זך" שאז דוקא הוא ראוי להיעשות כלי לאלקות.

אולם בפירוש רש"י, שהוא "יינה של תורה" (פנימיות התורה), מוארים (ברמז עכ"פ) הענינים לפי פנימיותם — והרי ענינו הפנימי של "זית" הוא בחי' "ישת חשך סתרו", שהוא למע' גם מהאור השייך להשתלשלות העו־למות והוא תכלית הקדושה והביטול; ולכן לפי פירושו, אין צורך בזהירות ודקדוק בהנוגע להזית גופא כ"א רק בשייכות להשמן הבא ממנו — ההמ־שכה לבחי' החכמה, שהיא ראשית הגילוי בהשתלשלות ויש לה שייכות להעולמות, ולכן צ"ל זהירות בזה ש־השמן והביטול יהי' נקי מכל תערובות — "זך" [34].

(משיחת ש"פ תצוה תשכ"ה)

---

30) תו"א שם. וראה לקו"ת בהעלותך לו, ב. ועוד.

31) אוה"ת תצוה ע' א'תקמז ואילך. ד"ה הללו את הוי' תשל"א.

32) תהלים יח, יב.

33) ד"ה הללו שם.

34) עפ"ז מובן (גם ב"יינה של תורה") מה שפרש"י ד"זך" בשמן ענינו "בלי שמ־רים" שאינם תערובת דבר "זר" אלא באים מהזית עצמו — כי מצד ספי' החכמה אין מקום למציאות של דבר "זר" (נפרד) ממש, כי בה מאיר א"ס "שהוא לבדו הוא ואין זולתו וזו היא מדרי' החכמה" (תניא פל"ה בהגה"ה), אלא שמצד שייכותה להעולמות שייך בה "שמרים", שהם דבר זר בערך השמן — מדריגת החכמה עצמה.